

Rezervat si oglejte peš. Hodite le po utrjenih učnih poteh ter se ne vzpenjajte na nasipe. Za vas smo na najbolj razgledna mesta postavili opazovalnice, kjer pri opazovanju ne boste plašili ptic.

Svojega pasjega ljubljénčka vodite na vrvi, saj tako ne boste vznemirjali ptic in drugih živali v rezervatu.

Rastlin ne trgajte, nabirajte ali izkopavajte. Pomagajte nam jih ohranjati s tem, da jih samo opazujete.

Smeti ne odlagajte v rezervatu; vse, kar prinesete s seboj, tudi odnesite.

Ne povzročajte nepotrebnega hrupa; ta poleg ptic moti tudi druge obiskovalce.

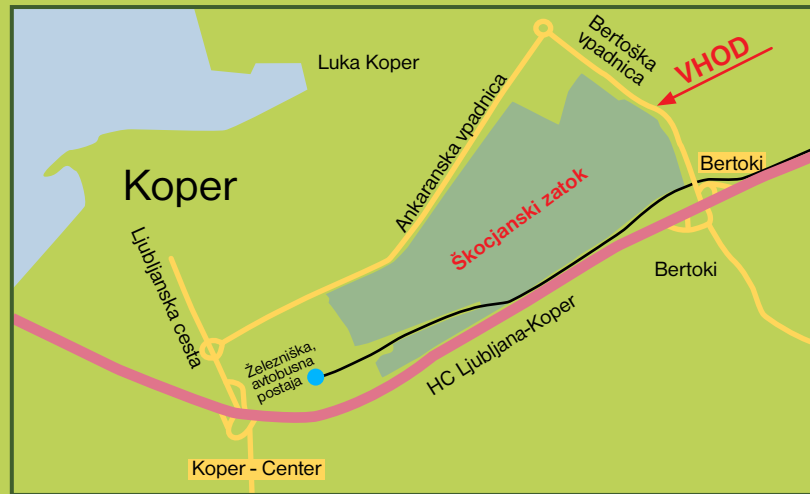
V naravi ne netite ognja.

Do živali bodite spoštljivi ter se jih ne dotikate oziroma jih ne odnašajte iz njihovega naravnega okolja.

Edinstveno okolje Škocjanskega zatoka doživljajte peš ter kolo pustite ob vhodu v rezervat.

Kako do Škocjanskega zatoka?

Glavni vhod v naravni rezervat Škocjanski zatok je na Bertoski bonifiki. Hitro cesto Ljubljana-Koper zapustite na odcepu Bertoki/Bertocchi. Z odcepa se usmerite po bertoski vpadnici proti bazi AMZS ter na prvem odcepu levo zavijete v naravni rezervat, ki ga že pred tem vidite na svoji levi strani.

Dobrodošli v naravnem rezervatu Škocjanski zatok – oazi na pragu Kopra! Na tem čudovitem koščku narave na meji kopnega in morja, poustvarjenem posebej za sobivanje narave in človeka, vas čaka veliko lepih presenečenj. Uživali boste v spoznavanju življenjskih okolij sredozemskega mokrišča ter v živo doživeli veliko pestrost rastlinskih in živalskih vrst, predvsem ptic.

KAZALO

NARAVNI REZERVAT ŠKOCJANSKI ZATOK	5
BRAKIČNA ŽIVLJENSKA OKOLJA	9
SLADKOVODNO ŽIVLJENSKA OKOLJA	17
RAJ ZA PTICE	29
ZANIMIVOSTI	45

zeleno srce kopra

vodnik po naravnem rezervatu Škocjanski zatok

OSEBNA IZKAZNICA

POVRŠINA REZERVATA:
122 hektarjev

LASTNIŠTVO:
Republika Slovenija

RAZGLASITVE:
naravni rezervat
(Zakon o naravnem rezervatu Škocjanski zatok; Uradni list RS, št. 20/1998)
ekološko pomembno območje – EPO
(Uredba o ekološko pomembnih območjih; Uradni list RS, št. 48/2004)
posebno varstveno območje – območje Natura 2000
(Uredba o posebnih varstvenih območjih; Uradni list RS, št. 49/2004)
naravna vrednota
(geomorfološka, hidrološka, botanična, zoološka in ekosistemska; Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot; Uradni list RS, št. 111/2004)

UPRAVLJANJE:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)
Začasni informacijski center NR Škocjanski zatok
Staničev trg/Piazzetta Valentin Stanič 16, 6000 Koper/Capodistria
Spletna stran: www.skocjanski-zatok.org, www.ptice.si

VARSTVO:
Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Piran
Tartinijev trg/Piazza Tartini 12, 6330 Piran/Pirano
Spletna stran: www.zrsvn.si

Naravni rezervat Škocjanski zatok je 122 hektarjev veliko sredozemsko mokrišče in hkrati največje brakično (polslano) močvirje v Sloveniji. Leži med gričem Srmin, koprskim pristaniščem, starim mestnim jedrom Kopra ter avtocesto in železniško progo Koper-Kozina.

Škocjanski zatok sestavljata dva dela:

- brakična laguna z gnezditvenimi otočki, poslanimi mlakami in poloji, na katerih se razraščajo različne vrste slanuš, in
- sladkovodno močvirje z močvirnimi travniki in odprtimi vodnimi površinami, obdano s trstičjem in toploljubnimi grmišči na Bertoški bonifiki.

KROŽNA UČNA POT

Po obrobju sladkovodnega dela rezervata na Bertoški bonifiki je speljana nekaj več kot dva kilometra dolga krožna učna pot. Poteka od vhoda v rezervat med močvirnimi travniki in razbremenilnikom Ara na južnem delu rezervata in se nato na zahodnem delu ob nasipu med bonifiko in laguno približa brakičnemu delu rezervata. V nadaljevanju se učna pot vije med trstičjem in odprtimi vodnimi površinami na severnem delu rezervata nazaj proti vhodu.

foto: Igor Brajnik

Na ključnih mestih se krožna učna pot razširi v urejena opazovališča z izobraževalnimi vsebinami o rastlinskem in živalskem svetu Škocjanskega zatoka. Eno izmed opazovališč je dvojno, z njega pa je mogoče opazovati vodne habitate s trstičjem na obeh straneh učne poti, ki sta med seboj povezani z brvjo. Ob poti so urejene mlake različnih velikosti in oblik, ki so polne življenja in obiskovalcem rezervata omogočajo doživljanje narave iz neposredne bližine.

Dostopi in sama učna pot so prilagojeni za obisk ljudi s posebnimi potrebami – slepih in slabovidnih ter gibalno oviranih.

foto: Bojana Lipej

DOŽIVLJANJE NARAVE V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

Za vsakogar, ki bi rad doživel zakladnico biotske pestrosti mediteranskega mokrišča v malem, je obisk naravnega rezervata Škocjanski zatok prava izbira. Na sprehodu po urejeni učni poti obiskovalci lahko spoznajo bogat rastlinski in živalski svet rezervata z mnogimi redkimi in ogroženimi vrstami. Favniško podobno območje dopolnjujejo še kamarški konji in istrsko (podolsko) govedo, ki s pašo skrbijo za vegetacijsko ravnovesje sladkovodnega dela naravnega rezervata.

Ob obisku zavarovanih območij se moramo obiskovalci zavedati, da so v prvi vrsti dom različnih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst in moramo zato ljudje svoje vedenje prilagoditi njihovim zahtevam. Zato vas prosimo, da ob obisku Škocjanskega zatoka upoštevate opozorila na informativnih tablah in v publikacijah, posebna obvestila upravljavca ter ustna navodila zaposlenih.

foto: Tomaž Mihelič

Rezervat si oglejte peš. Držite se utrjenih učnih poti in se ne vzpenjajte na nasipe. Za vas smo na najboljša mesta postavili opazovalnice, kjer ob opazovanju ne boste plašili ptic. Tako boste tudi ostalim obiskovalcem omogočili, da uživajo v doživljanju živega sveta rezervata.

BRAKIČNA ŽIVLJENJSKA OKOLJA

Polslana laguna z gnezditvenimi otočki, morskimi močvirji in poloji, na katerih se razraščajo različne vrste slanuš, obsega skoraj tri četrtine Škocjanskega zatoka. Zanj so značilni številni lagunski elementi, kot so osrednje območje z globoko vodo, mreža sekundarnih jarkov, plitvine in bibavične ravnice brez vegetacije ter otočki in poloji z vegetacijo slanuš, ki usmerjajo vodne tokove, katere povzročata veter in plimovanje.

Iz osrednjega območja z globoko vodo se dno lagune proti obali postopoma dviguje v sekundarne jarke in plitvine, ki segajo vse do območja bibavičnih ravníc, kjer preidejo v poloje z vegetacijo morskih obrežij. Lagunarni del rezervata se napaja tako z morskó kot sladko vodo. Z morskim kanalom, ki poteka skozi koprsko lukó, je laguna neposredno povezana z morjem, z vzhodne strani pa se vanjo po levem kraku, imenovanem tudi Ara, izliva reka Rižana.

Morsko laguno oblikuje pester preplet vsaj petih habitatnih tipov, varovanih na evropskem nivoju v okviru omrežja Natura 2000. Celotno vodno telo lagune Škocjanskega zatoka je prioriteten habitatni tip obalne lagune (Natura 2000 koda 1150*), kot so opredeljena v Evropi zelo redka plitva območja z morskó vodo, ki so vsaj delno ločena od morja.

foto: Borut Mozetič

foto: Edi Koren

OBMOČJA Z GLOBOKO VODO

Po osrednjem kanalu, ki deluje kot življenjska arterija, prihaja sveža morska voda globoko v notranjost lagune. Tako ne preseneča dejstvo, da je v laguni najti številne značilne predstavnike lagunske favne nevretenčarjev. Med njimi so zlasti pogoste školjke *Cerastoderma glauca* in *Abra segmentum* in polži vrst *Haminoea hydatis* in *Hydrobia* sp. Med raki je značilna postranica *Corophium orientale*, ki ima zelo pomembno vlogo v prehranjevalnem spletu, saj je priljubljen plen nekaterih vrst ptic. Poleg značilnih lagunskih nevretenčarjev najdemo v območjih z globoko vodo tudi mnoge morske, pa tudi sladkovodne nevretenčarje. V laguni živita tudi morski polž *Cyclope neritea* in morska mokrica *Sphaeroma hookeri*, za katero je značilno, da se v nevarnosti zvije v kroglico. V zimskem času, ko je slanost običajno nižja, pa v laguni mrgoli ličink trzač (*Chironomidae*).

Območja z globoko vodo so primerno življenjsko okolje za nekatere tipične morske vrste rib, kot so ciplji (*Mugilidae*) in glavačke (*Pomatoschistus* sp.), pa tudi za tiste, ki prenesejo širši razpon slanosti, kot je naprimer solinarka (*Aphanius fasciatus*).

Območja z globoko vodo privabljajo tudi številne vrste vodnih ptic, ki se prehranjujejo s potapljanjem ali prevračanjem. Med njimi so najbolj številčno zastopani predstavniki iz družine ponirkov (*Podicipedidae*), kormoranov (*Phalacrocoracidae*) in plovcev (*Anatidae*). Zlasti to velja za zimski čas, saj vodna površina lagunskega dela rezervata zaradi brakičnosti in geografske lege večinoma ne zamrzne.

zlati ciplji (*Liza aurata*), foto: Mirko Kastelic

mali ponirki, foto: Peter Buchner

PLITVINE IN POLOJI

Posebna zanimivost Škocjanskega zatoka so poloji, kjer so svoje rastišče našle rastline morskih obrežij – slanuše, ki so prilagojene na rast na slani podlagi. Osrednji, najgloblji del lagune navzven postopoma prehaja v bolj plitvo vodo vse do območja bibavičnega pasu, kjer vodna površina iz plitvin in polojev brez vegetacije preide v poloje s pionirsko vegetacijo slanuš enoletnic in naprej v višja polsuha slana muljasta tla s slanušami trajnicami v območju delovanja valov in pršca. Taka rastišča so v Sloveniji izjemno redka in posebnega pomena, saj jih najdemo le na naplavnih rečnih ravninah Piranskega, Strunjanskega in Koprškega zaliva ter v Škocjanskem zatoku.

Poloji, ki so lahko muljasti ali peščeni, so izredno pestro, bogato in nestanovitno življenjsko okolje. Izpostavljeni so valovanju ter bibavici, nenehnemu delovanju plime in oseke, s tem pa tudi velikim nihanjem temperature.

Peščeno in blatno dno bibavičnih ravnin preraščajo alge in morske semenke, med katerimi je najbolj razširjena obmorska rupija (*Ruppia maritima*). Ta prostor poseljujejo bentoški nevretenčarji (mnogoščetinci, raki, polži, školjke...) ter več vrst rib, ki skupaj z morskim rastlinjem predstavljajo lahko dostopno hrano za številne vrste močvirskih ptic, kot so čaplje (*Ardeidae*), tukalice (*Rallidae*) in obvodne ptice iz skupine pobrežnikov (*Charadriiformes*).

močvirski martinec in mali prodnik med prehranjevanjem, foto: Mirko Kastelic

MULJASTI POLOJI, KJER USPEVAJO SLANUŠE ENOLETнице

Rastišča slanuš enoletnic so ekstremna življenjska okolja, revna z mineralnimi snovmi in slabih kisikovih razmer, ki so stalno podvržena spreminjanju vodostaja. Na območju naravnega rezervata muljaste poloje večinoma prerašča pionirska vrsta navadni osočnik (*Salicornia europaea*), kateremu se pridružuje obrežna lobodka (*Suaeda maritima*), ki ravno tako dobro prenaša slanost in zalitost z vodo.

foto: Borut Mozetič

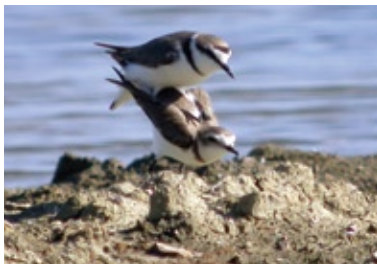
SLANA MULJASTO-PEŠČENA TLA, PORASLA S SLANUŠAMI TRAJNICAMI

Višje ležeči muljasto-peščeni poloji, porasli s slanušami trajnicami, sledijo pionirski vegetaciji slanuš enoletnic. To je redko in ogroženo življenjsko okolje, ki ga večinoma gradijo navadni členkar (*Arthrocnemum fruticosum*), ozkolistna mrežica (*Limonium angustifolium*) in navadni lobodovec (*Halimione portulacoides*). Združbe halofitnih trajnic uspevajo na polsuhih slanih tleh, ki zaradi višine oziroma oddaljenosti od morja niso pod stalnim vplivom plimovanja.

foto: Borut Mozetič

Ker ti poloji v spomladanskih in poletnih mesecih največkrat niso poplavljeni, so zelo primerni za gnezditve ptic. V takšnem življenjskem okolju gnezditelj navadna čigra (*Sterna hirundo*), polojnik (*Himantopus himantopus*) in beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*).

beločeli deževnik, foto: Iztok Škornik

gnezdo, foto: Iztok Škornik

begavec, foto: Iztok Škornik

Beločeli deževnik je močno ogrožena vrsta, ki v Sloveniji redno gnezdi le v krajinskem parku Sečoveljske soline in naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Svoje »skromno« gnezdo obda s školjčnimi lupinicami, drobnimi kamenčki in algami. Na taki gomilici samica znese od dve do štiri sivo-rjavo lisasta jajca, ki se odlično stapljajo z barvo okolice. Z varovalno barvo je narava obdarila tudi puhaste mladiče beločelega deževnika, ki jim pravimo begavci. Zanje je značilno, da zelo hitro zapustijo gnezdo, saj so se sposobni sami prehranjevati že slabih nekaj ur po izvalitvi.

ALI STE VEDELI, DA NA SLANIH TLEH ŠKOCJANSKEGA ZATOKA LAHKO USPEVAJO LE SLANUŠE?

Rastline, ki rastejo na slanih tleh, se soočajo s problemom: kako do vode?

V slanih tleh se pojavlja velika koncentracija različnih raztopljenih snovi, npr. različnih soli. Ker je koncentracija teh snovi v okolici rastline večja, kot pa v rastlinskih celicah, voda ne more pritekati v celice, ampak celice zapušča. Zato slana tla niso poseljena z rastlinami, oziroma so tam le posebne rastline, ki so se v dolgih obdobjih prilagodile na slana tla. To so slanuše ali halofiti.

Kako so se slanuše prilagodile na slana tla?

Večina se jih je prilagodila na podoben način kot puščavske rastline, ki trpijo sušo. Vodo lahko črpajo le takrat, ko se v tleh zaradi dežja dovolj razredči, da razlika v koncentraciji omogoči pritekanje vode v celice. Prav zato so te rastline razvile enake prilagoditve kot puščavske ali polpuščavske rastline. Imajo mesnate liste in mesnata stebela, v katerih skladiščijo vodo. Listne površine takšnih rastlin so zmanjšane, ali pa listov sploh ni in fotosintezo opravlja steblo. Nekatere slanuše imajo celo posebne solne žleze, skozi katere izločajo sol.

foto: Borut Mozetič

foto: Borut Mozetič

foto: Borut Mozetič

NAJBOLJ ZNAČILNE SLANUŠE V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

Navadni osočnik (*Salicornia europaea*)

Osočnik je pionirska enoletnica brez listov in z mesnatimi členastim stebлом. Cvetovi so neznatni in se razvijejo po trije na vsakem členku. V poznem poletju in jeseni se osočnik obarva v čudovito rdečo barvo, kar je posledica pomanjkanja dušika. Steblo osočnika so včasih uporabljali v prehrani zaradi njegove mehkebe in sočnosti.

Obrežna lobodka (*Suaeda maritima*)

Obrežna lobodka je slanuša enoletnica, ki kot pionirska rastlina porašča morju najbližja rastišča. Jeseni, ko se obarva v značilno vijolično-rdečo barvo, proizvede tudi veliko drobnih črnih semen, ki naslednje leto dobro kalijo.

Ozkolistna mrežica (*Limonium angustifolium*)

Ozkolistna mrežica je slanuša trajnica, ki za rast potrebuje vlažna, ilovnata in slana tla. Iz trdih, trpežnih, le rahlo mesnatih listov listne rozete požene več stebel z majhnimi cvetovi. Ti cvetovi so vijoličaste barve in imajo venčne liste suhe, pergamentaste, zato jih radi nabirajo za suhe šopke, kar pa ni dovoljeno. Mrežica ima na spodnji strani listov solne žleze, ki so spremenjene listne reže. Ob suhem vremenu lahko opazujemo na listih kockaste kristalčke soli, ki jo izloča.

foto: Josip Otopal

foto: Barbara Dobrila

foto: Iztok Škornik

Navadni členkar (*Artrocnemum fruticosum*)

V Škocjanskem zatoku je navadni členkar zelo pogosta vrsta. To je mesnata slanuša trajnica brez listov in z olesenim spodnjim delom stebela. Cvetovi so neznatni, njegova razrast pa je polegla.

Navadni lobodovec (*Halimione portulacoides*)

Navadni lobodovec je polegla rastlina, ki ima omesenele liste sivkasto-srebrne barve. Je značilen predstavnik bolj suhih tal, njegovi cvetovi pa so neznatni. Skupaj z navadnim členkarjem, ozkolistno mrežico in obmorskim pelinom gradi redki in ogrožen habitat halofitnih trajnic.

Obmorski loček (*Juncus maritimus*)

To je rastlina obmorskih močvirij, ki nima posebnih prilagoditev na slana tla. V okroglih poganjkih je zračno tkivo, ki rastlini omogoča vzgon, ko jo ob plimovanju zalije. V Škocjanskem zatoku uspeva na bolj vlažnih tleh.

Slanuše v Škocjanskem zatoku sodijo med zavarovane rastline, ki so v slovenskem prostoru redke in ogrožene. Zato jih le opazujemo in vanje na noben način ne posegamo, jih ne trgamo, izkopavamo, lomimo ali na drugačen način poškodujemo ter ne odnašamo iz rezervata.

SLADKOVODNA ŽIVLJENJSKA OKOLJA

Sladkovodno močvirje na Bertoški bonifiki smo uredili kot nadomestilo za uničena močvirja, ki so se do leta 1990 razprostirala ob izlivu reke Badaševice v Škocjanski zatok. S prepletom različnih sladkovodnih življenjskih okolij, značilnih za izlivne dele rek v Jadransko morje, smo omogočili bivanje in razmnoževanje velikemu številu rastlinskih in živalskih vrst.

Izlivni del levega kraka Rižane gradi sladkovodno močvirje z vlažnimi in močvirnimi travniki, odprtimi vodnimi površinami, sestoji trstičja in toploljubnimi grmišči na Bertoški bonifiki, ki je polno najrazličnejše hrane. Obilje sladkovodnega življenja, od vodnih rastlin do majhnih vodnih organizmov – maločlenarjev, mehkužcev, rakov, ličink kačjih pastirjev in vodnih hroščev, paglavcev žab in majhnih rib – privablja velike jate pobrežnikov in čapelj. Te, večinoma dolgonoge in dolgokljune ptice, v mehki močvirni zemlji, jarkih in plitvinah najdejo obilico hrane. V času selitve in prezimovanja močvirni travniki in vodne površine sladkovodnega dela rezervata privabljajo tudi velike jate plovcev, predvsem gosi (*Anser* sp.) in različnih vrst rac (*Anas* sp.), ki se pretežno hranijo z rastlinsko hrano: listi vodnih rastlin, poganjki trav in trstičja ter koreninami. Nekatere vrste rac iz rodu rac potapljavk (*Aythya* sp.) pa se pri iskanju majhnih vodnih živali tudi potapljajo.

siva čaplja, foto: Mirko Kastelic

foto: Kajetan Kravos

Z degradacijo prostora so sive (na fotografijah), njivske in beločeले gosi v Slovenskem primorju izgubile večino primernih mest za prezimovanje. Po obnovi Škocjanskega zatoka pa so se gosi tu ponovno začele pojavljati v večjem številu. Največje jate boste v rezervatu lahko v zimskih mesecih opazovali na Bertoški bonifiki. V prepletu vlažnih travnikov in vode najdejo dobra prehranjevališča in obenem varna prenočišča.

sivim gosem teknejo mladi poganjki rastlin, foto: Kajetan Kravos

MOČVIRNI TRAVNIKI

Močvirni travniki so travniki, ki so občasno ali stalno poplavljeni z vodo. Raztezajo se na južnem delu sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki. Pticom nudijo primerno počivališče, zaradi obilja hrane, ki jo najdejo v mehki zemlji, pa predvsem pomembno prehranjevališče. Za nekatere vrste so šopi šašja in ločja tudi skrviališče pred plenilci.

Močvirni travniki so na selitveni poti dobrodošla postaja velikim škurhom (*Numenius arquata*), kozicam (*Gallinago gallinago*), togotnikom (*Philomachus pugnax*), črnorepim kljunačem (*Limosa limosa*), različnim vrstam martincev (*Tringa* spp.) in še mnogim drugim vrstam pobjeznikom.

Na obrobju močvirnih travnikov najdejo obilo hrane in zatočišče tudi majhni žužkojedji sesalci, kot so rovkve (*Crocidura* sp.), krt (*Talpa europaea*) ali beloprsi jež (*Erinaceus concolor*). V Škocjanskem zatoku živi tudi etruščanska rovkva (*Suncus etruscus*), najmanjši evropski sesalec, vendar je njen način življenja zelo skrit in jo zato težko opazimo.

Tukaj najdemo tudi ozkega vrtenca (*Vertigo angustior*), majhnega kopenskega polža s komaj 1,8 milimetra dolgo hišico. Od sorodnih vrst tega rodu se ozki vrtenec loči po levosučno zaviti hišici in po življenjskem prostoru. Najdemo ga v mahu in stelji na zamočvirjenih travnikih ter v pasu obrežne vegetacije. V Škocjanskem zatoku je vrsta pogosta in splošno razširjena ob sladkovodnih jarkih in na močvirnih travnikih.

ozki vrtenec, foto: Slavko Polak

veliki škurhi, foto: Edi Koren

etruščanska rovkva, foto: Lovrenc Lipej

Kako skrbimo, da se travniki ne zarastejo?

Močvirne travnike vzdržujemo s košnjo in pašo. Kamarški konji in istrsko govedo se na njih pasejo vse leto, kosimo pa jih po zaključku gnezdilnega obdobja – konec avgusta in v septembru.

foto: Igor Brajnik

Ali poznate staro istrsko govedo?

Staro istrsko oziroma podolsko govedo so k nam pred dawnimi časi pripeljali Huni. Naši predniki so jih uporabljali predvsem kot vprežne živali za prevoz in obdelavo polj ter vinogradov. Zaradi gospodarskega razvoja jih je pred desetletji nadomestil traktor, nekdanj dominantna pasma na področju Istre pa je v Sloveniji izumrla. Stoletja pred pojavom strojne mehanizacije so preživljali družine, nepogrešljivi so bili pri delu na polju, v vinogradu in v gozdu.

Po dolgoletnih prizadevanjih smo v sodelovanju z Veterinarsko ambulanto Koper, lokalnimi društvi ter Mestno občino Koper poleti 2007 istrsko oziroma podolsko govedo povrnili v slovensko Istro. Naselili smo jih tudi v Škocjanskem zatoku, kjer nam pomagajo ohranяти primerno vegetacijo, hkrati pa obujajo spomin na davne čase, ko so bili še življenjski vsakdan sožitja med človekom in živaljo, ter razveseljujejo obiskovalce.

Istrsko govedo je delovno, odporno, vzdržljivo in vztrajno, vodljivo pri delu, skromno v prehrani, živahnega temperamenta in zelo navezano na človeka. Živijo do dvajset let in več, dosežejo do tisoč kilogramov telesne teže, imajo čvrste parklje, njihov korak pa je dolg in počasen. Včasih so jim na vrhove dolgih rogov v obliki lire privili medeninaste kroglice, da ne bi poškodovali ljudi ali drugih živali.

foto: Nataša Salaja

Kaj pa kamarški konji?

Kamarški konji živijo prosto v naravi v močvirjih na izlivu reke Rone v Franciji. Pasma je zelo stara in se je skozi naravno selekcijo prilagodila na življenje v močvirju. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja so jih iz Francije pripeljali v deželni naravni rezervat na izlivu Soče v sosednji Italiji, od koder smo jih pripeljali v Škocjanski zatok. Skotijo se črne ali temno sive barve, ko odrastejo, pa postanejo beli.

foto: Mirko Kastelic

SESTOJI TRSTIČJA

Trstičje je rastlinska združba, v kateri prevladuje navadni trst (*Phragmites australis*). Da trstičje dobro uspeva, mora biti vedno v stiku z vodo. Najbolj značilne vrste ptic, ki so tukaj našle svoj življenjski prostor, so rakar (*Acrocephalus arundinaceus*), srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*) in čapljica (*Ixobrychus minutus*), ki rada oponaša trstičje s svojim navzgor obrnjenim dolgim kljunom.

rakar, foto: Mirko Kastelic

Ali veste, da se v Škocjanskem zatoku pojavljata dva tipa trstičja?

Sladkovodno trstičje je v Škocjanskem zatoku dobro razvito in predstavlja pomembno življenjsko okolje za mnoge živali, saj jim nudi prostor za prehranjevanje in gnezditev ter odlično zavetje. Največji sklenjeni sestoj sladkovodnega trstičja je na skrajnem severnem delu rezervata na Bertoški bonifiki ter ob jarkih južnega dela bonifike.

V takšnem življenjskem okolju lahko opazimo tudi največjega glodalca v Škocjanskem zatoku – nutrijo (*Myocastor coypus*). To je tujerodna vrsta, ki so jo včasih gojili zaradi krzna, danes pa nutrije živijo prosto v naravi. O njihovi navzočnosti se lahko prepričamo tudi po značilnih travnatih toboganih, po katerih se spuščajo z vrhov nasipov v jarke.

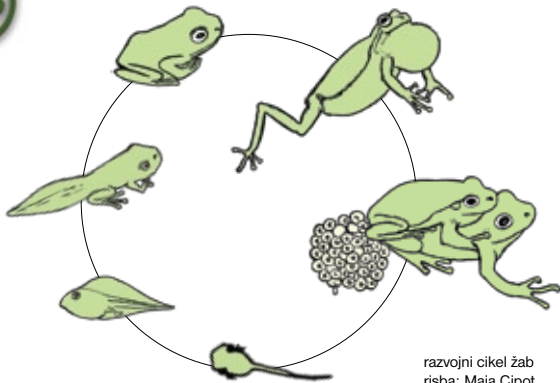
nutrija, foto: Mirko Kastelic

Zaslajeno ali somorno trstičje se od sladkovodnega razlikuje po tem, da raste v slani vodi in se v njegovi podrasti pojavljajo slanuše ali halofiti. Takšno trstičje obilno porašča obrobje lagune Škocjanskega zatoka. V zelo slanah razmerah zraste nekoliko manjše, posebej nizko pa ostane na sušnejših tleh. V takšnem življenjskem okolju raste obmorska triroglja (*Triglochin maritimum*), redka halofitna trajnica z ozkimi »travastimi«
listi in neznatnimi cvetovi v klasastem socvetju. V Škocjanskem zatoku je bila nazadnje opažena pred dvajsetimi leti, kar so zadnja opažanja na ozemlju Slovenije. Prav gotovo pa se še »skriva«
med trstičjem in jo je treba le poiskati.

MLAKE IN JARKI

Na sladkovodnem delu Škocjanskega zatoka najdemo številne luže in jarki, ki jih naseljujejo različne vrste nevretenčarjev, dvoživk in plazilcev. Za obiskovalce so posebej zanimivi jarki in mlake, ki se nizajo vzdolž krožne učne poti. V njih mrgoli najrazličnejše življenje, od kačjih pastirjev, ki so številčno najbolj bogato zastopani, do različnih vrst kač, pupkov in žab, katerih življenjski cikel poteka tako v vodnem kot tudi kopenskem življenjskem okolju.

razvojni cikel žab
risba: Maja Cipot

foto: Edi Koren

Kačji pastirji

Modri kresničar (*Ischnura elegans*) sodi med najpogostejše in najbolj prilagodljive vrste kačjih pastirjev pri nas. Tega drobnega enakokrilega kačjega pastirja iz družine škratecev srečujemo ob najrazličnejših vodnih življenjskih okoljih od nižin do gora, živi pa seveda tudi v Škocjanskem zatoku.

Žareče barve samčka opoldanskega škrlatca (*Crocothemis erythraea*) nas bodo v Škocjanskem zatoku razveseljevale v vročih poletnih dneh.

modri kresničar, foto: Slavko Polak

opoldanski škrlatec, foto: Slavko Polak

Dvoživke

Med trstičjem in ostalim vodnim rastlinjem lahko pozoren obiskovalec najprej opazi žabo debeloglavko (*Rana ridibunda*), najpogostejšo vrsto dvoživke v Škocjanskem zatoku. Poleg nje se v rezervatu pojavljajo še zelena krastača (*Bufo viridis*), navadna krastača (*Bufo bufo*), rosnica (*Rana dalmatina*) in zelena rega (*Hyla arborea*).

Debeloglavka (*Rana ridibunda*) spada v skupino zelenih žab, za katere je značilno, da vse življenje preživijo v vodi ali v njeni neposredni bližini, kjer se razmnožujejo, prehranjujejo in prezimujejo. V obdobju parjenja se samci smejoče oglašajo s pomočjo parnih zvočnih mehurjev, ki se izvihata ob kotičkih ust in tako privabljajo samice.

Zelena krastača (*Bufo viridis*) je termofilna in evrihalna vrsta, kar pomeni, da sodi med vrste, ki se prilagajajo različni slanosti. Pojavlja se tako v sladkovodnih kot tudi brakičnih vodah Škocjanskega zatoka.

debeloglavka, foto: Mirko Kastelic

zelena rega, foto: Mirko Kastelic

zelena krastača, foto: Kajetan Kravos

Plazilci

Med kačami so v Škocjanskem zatoku najpogostejše kobranke (*Natrix tessellata*), ki jih je največ v razbremenilniku Ara in v jarkih na sladkovodnem delu rezervata, kjer si v trstičju pogosto rade privoščijo zarod močvirskih ptic. Manj pogoste so njihove najbližje sorodnice belouške (*Natrix natrix*). V bolj suhih, z grmičevjem zaraslih predelih pa lahko opazimo tudi črnico (*Coluber viridiflavus*), izredno hitro kačo.

V Škocjanskem zatoku živi tudi želva močvirska sklednica (*Emys orbicularis*), katero pa je zaradi skritega načina življenja zelo težko opaziti.

Ob sprehodu po krožni učni poti lahko opazimo primorsko kuščarico (*Podarcis sicula campestris*), ki je najpogostejša kuščarica v rezervatu. Najdemo jo povsod na odprtih, nezaraščenih predelih, v največjem številu pa živi ob nasipu med Bertoško bonifiko in polslano laguno.

kobranka, foto: Mirko Kastelic

močvirska sklednica, foto: Tomaž Mihelič

primorska kuščarica, foto: Mirko Kastelic

RAJ ZA PTICE

Škocjanski zatok je zaradi pestrega prepleta polslanih in sladkovodnih življenjskih okolij raj za številne živalske in rastlinske vrste, s tem pa tudi za vse, ki jih radi opazujemo in doživljamo naravo. Območje je posebej pomembno zaradi velike pestrosti ptic. Ornitologi smo jih v zadnjem desetletju na komaj 122 hektarjev velikem zavarovanem območju Škocjanskega zatoka našli kar 225 različnih vrst, kar predstavlja skoraj 60% v Sloveniji opaženih vrst. Da rezervat predstavlja največjo koncentracijo vrstnega bogastva na slovenski obali, vas bo prepričal že kratek obisk.

velika bela čaplja in pritlikava kormorana, foto: Mirko Kastelic

Seveda se različne vrste ptic v rezervatu pojavljajo na različne načine in ob različnem času. Nekatere tukaj gnezdijo, druge prezimujejo, lahko pa se le za kratek čas ustavijo in počivajo na selitvi. Glede na pojavljanje zato ptice naravnega rezervata Škocjanski zatok delimo v nekaj osnovnih skupin.

GNEZDILKE 59 vrst

Na območju Škocjanskega zatoka redno gnezdijo 40 različnih vrst ptic, sedem vrst smo uvrstili med verjetne gnezdilke, dvanajst vrst pa gnezdijo v neposredni bližini ter se na območju naravnega rezervata v času gnezditve redno pojavljajo – prehranjujejo ali počivajo.

foto: Kajetan Kravos

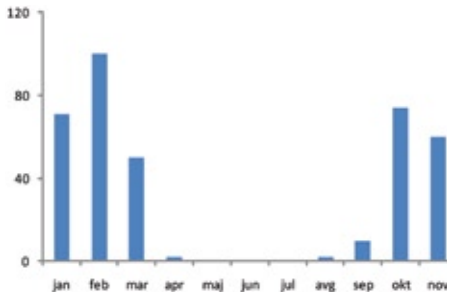
ZIMSKI GOSTI 40 vrst

V to skupino sodijo negnezdeče vrste, ki se v naravnem rezervatu najštevilčneje pojavljajo v zimskem času (od sredine novembra do sredine februarja). To so predvsem vrste, ki praviloma gnezdiijo severno od naših krajev.

Žvižgavka (*Anas penelope*)

Žvižgavka je gnezdilka odprte gole krajine evropskega severa. Prezimuje v nižinah in v obmorskih mokriščih, predvsem ob morjih s plitvo vodo in dovolj kritja ter dovolj velikim številom polojev in bibavičnega

blata. Žvižgavka raje kot območja s slanimi vodami izbira sladke vode in lagune z brakično vodo, še posebej če so v bližini travnate površine, na katerih se ta vrsta rade hrani. V zatoku se čez dan zadržujejo v plitvinah severnega dela lagune, v jutranjih urah pa manjše skupine žvižgavk lahko opazujemo tudi na travnikih Bertoške bonifike.

Na območju Škocjanskega zatoka se žvižgavke v največjem številu pojavljajo pozimi. Prve priletijo že v oktobru; to so večinoma odrasli osebki, ki prvi zapustijo gnezdišča na severu celine. Številčneje postanejo v decembru in januarju, največ pa jih na območju rezervata prezimuje v februarju. Spomladi njihovo število ponovno upade. Vrsta se na območju rezervata zadržuje do začetka maja, ko se z vrnitvijo v tundro zaključijo njihova selitve.

Povprečno število opazovanih žvižgavk v Škocjanskem zatoku po mesecih.

PRELETNI GOSTI 84 vrst

So negnezdeče vrste, ki na obravnavanem območju prezimujejo le izjemoma ali v manjšem številu. V veliko večjem številu se pojavljajo v času spomladanske (od sredine februarja do sredine maja) in jesenske selitve (od sredine julija do sredine novembra). Spomladi se ptice iz južnih krajev, kjer so prezimovale, vračajo v svoja gnezdišča, jeseni, po končani gnezditvi, pa se ponovno vračajo proti jugu.

foto: Mirko Kastelic

Močvirski martinec (*Tringa glareola*)

Močvirski martinec je najštevilčnejša vrsta pobreznika, ki se na selitvi ustavlja v Sloveniji. Največ jih lahko opazujemo spomladi, ko se v mešanih jatah z drugimi pobrezniki, predvsem togotniki in zelenogimi martinci, pojavljajo na poplavnih travnikih, obmorskih mokriščih, v plitvih sladkovodnih lagunah in na obalah jezer.

Nekaj jih pri nas ostane vse leto, vendar tu ne gnezdiijo. Večina se odpravi na gnezdenje v tajge in tundre evropskega severa. Ponovno se v nekoliko večjem številu pojavijo po končani gnezditvi in selitvi na jug pozno poleti. V Škocjanskem zatoku se močvirski martinec zadržuje predvsem na poljih severnega dela lagune in na izlivnih delih obeh rek.

Povprečno število opazovanih močvirskih martincev v Škocjanskem zatoku po mesecih.

CELOLETNI GOSTI 23 vrst

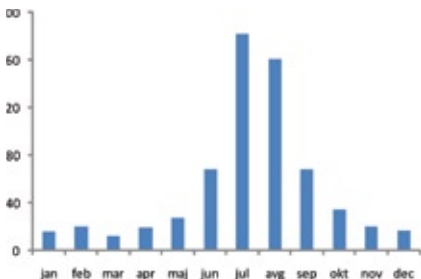
So negnezdeče vrste, ki se na območju naravnega rezervata zadržujejo vse leto.

Mala bela čaplja (*Egretta garzetta*)

Med številnimi vrstami, ki so z ureditvijo naravnega rezervata Škocjanski zatok veliko pridobile, je nedvomno tudi mala bela čaplja. To je danes najštevilčnejša čaplja v rezervatu, opazujemo pa jo lahko skozi vse leto. Če si hočemo male bele čaplje ogledati v zares velikem številu, se v zatok odpravimo konec poletja, ko jih lahko opazujemo po vsem rezervatu. Najbolj zanimivo je njihovo zbiranje pred spanjem, ko se čaplje iz vsega rezervata in okolice zberejo na drevesih sredi bonifike, kjer so čez noč najbolj varne pred kopenskimi plenilci. Zaenkrat v Škocjanskem zatoku mala bela čaplja ne gnezdi. Kljub temu v prihodnosti njeno gnezditve v rezervatu pričakujemo, saj gnezdi v številnih mokriščih severnega Jadrana.

foto: Mirko Kastelic

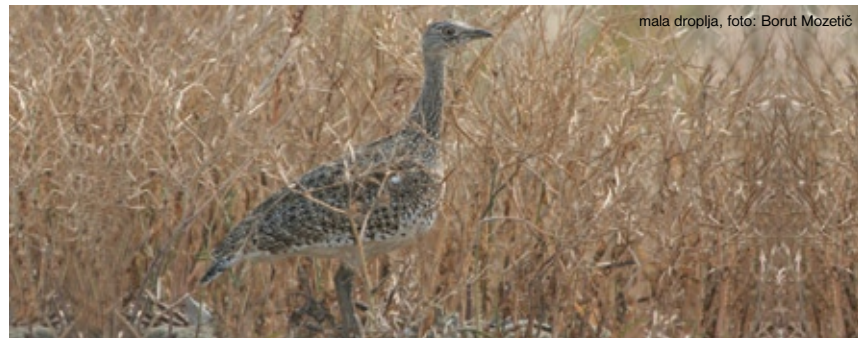

Povprečno število opazovanih malih belih čapelj v Škocjanskem zatoku po mesecih.

Izjemni gosti 19 vrst

Med izjemne goste uvrščamo tiste vrste ptic, ki na območju rezervata niso bile opažene več kot petkrat. V Škocjanskem zatoku namreč srečamo tudi v Sloveniji zelo redko opažene vrste, kot so plamenec (*Phoenicopterus ruber*), zalivski galeb (*Larus genei*), in mala droplja (*Tetrax tetrax*). Med izjemne goste naravnega rezervata uvrščamo tudi tatarsko žvižgavko (*Netta rufina*), kaspjsko čigro (*Sterna caspia*) in plevico (*Plegadis falcinellus*), vrste, ki se v majhnem številu v Sloveniji sicer redno pojavljajo.

V to skupino smo uvrstili tudi tujerodne vrste, ki jih je k nam zanesel človek. Spomladi leta 2007 so se na območju rezervata zadrževali trije primerki črnega laboda (*Cygnus atratus*).

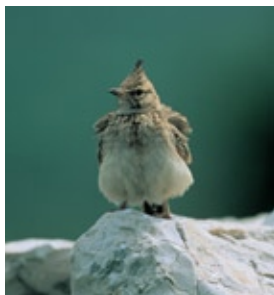
mala droplja, foto: Borut Mozetič

plevica, foto: Slavko Polak

GNEZDITEV

Z vegetacijo morskih obrežij preraščeni poloji, sestoji trstičja, šopi šašja, bičevja in ločja ter toploljubna grmišča pticam nudijo primerno zavetje in skrivališče pred plenilci ter idealne pogoje za gnezdenje. V naravnem rezervatu Škocjanski zatok gnezdi največ pevcev (*Passeriformes*), ki svoja gnezda večinoma gradijo na vejah dreves, naprimer grilček (*Serinus serinus*) in lišček (*Carduelis carduelis*), v drevesih duplih, kot velika sinica (*Parus major*) in škorec (*Sturnus vulgaris*), v grmovju, kot naprimer kos (*Turdus merula*) in rjavi srakoper (*Lanius collurio*), robidovju, kot slavce (*Luscinia megarhynchos*) in svlnica (*Cettia cetti*) ali v šopih trave, kot naprimer brškinka (*Cisticola juncidis*). Trstnice, kot sta rakar (*Acrocephalus arundinaceus*) in srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*), svoje čašasto gnezdo spletejo nad vodo, med steblikami gostega trstičja. Nekatere vrste iz te skupine svoja gnezda zgradijo tudi na tleh, skrita pod rastlinjem, koreninami ali drugim kritjem, kot naprimer čopasti škrjanec (*Galerida cristata*) in rumena pastirica (*Motacilla flava*).

čopasti škrjanec, foto: Kajetan Kravos

srpična trstnica, foto: Bojan Marčeta

rumena pastirica, foto: Mirko Kastelic

Takoj za pticami pevkami so po številu gnezdečih vrst najštevilčnejše zastopani pobrežniki. To nikakor ne preseneča, saj se predstavniki te široke in raznolike skupine ptic tudi v času gnezditve zadržujejo pretežno na vodnatem, mokrotnem svetu morskih in sladkovodnih mokrišč. Mali deževnik (*Charadrius dubius*) gnezdi na tleh, v manjših suhih vdolbincih višjih predelov močvirnih travnikov in travnatih otočkov sladkovodnega dela rezervata, medtem ko beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*) svoje gnezdo veliko raje umesti v plitvo kotanjico slanih muljastih tal, med grmičke slanuš.

beločeli deževnik, foto: Iztok Škornik

mali deževnik, foto: Kajetan Kravos

Za razliko od obeh vrst deževnikov, ki gnezdita posamič, je za čigre značilno gnezdenje v večjih ali manjših skupinah – kolonijah. Prve navadne čigre (*Sterna hirundo*) začno na skromno poraščenih blatnih otočkih osrednjega dela lagune posedati že v začetku maja. V juniju že oblikujejo srednje veliko kolonijo, ki šteje tudi več kot dvajset gnezdečih parov. Gnezdijo blizu vode, na golih muljastih tleh, postlanih z nekaj stebli rastlin, včasih pa si za gnezdo izberejo kar poleggle grmičke slanuš, nastlane z algami.

Tudi polojnik (*Himantopus himantopus*) gnezdi večinoma kolonijsko. V naravnem rezervatu Škocjanski zatok gnezdi v manjših skupinah, ki štejejo od tri do največ pet parov. Na območju močvirnih travnikov polojniki gnezdijo kar sredi plitve vode, na manjših »grmadicah« odmrlega rastlinskega materiala, ki jih oblikujejo v dvignjeno gnezdo. Drugo kolonijo polojnikov najdemo v brakičnem delu rezervata, kjer svoja kupčasta gnezda zgradijo v neposredni bližini vode, na manjših muljasto-peščenih otočkih sredi halofitne vegetacije. Tako kot mnoge druge kolonijske vrste tudi polojnik in navadna čigra z razburjenim kroženjem, hrupnim oglašanjem in vratolomnimi napadi v skupini zagreto brani svoja gnezdišča pred vsiljivci in možnimi plenilci.

polojnik, foto: Mirko Kastelic

navadna čigra, foto: Iztok Škornik

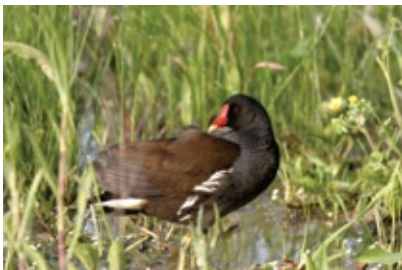
polojnika, foto: Mirko Kastelic

Drugačen tip gnezda srečamo pri malem ponirku (*Tachybaptus ruficollis*), edinem gnezdečem predstavniku iz skupine ponirkov (*Podicipediformes*). Mali ponirek je odličen potapljač, ki nenadoma izgine pod vodno površino, kjer lovi manjše ribe, mehkužce in ličinke žuželk. Gnezdi na vodi, kjer si iz rastlinja naredi plavajoče gnezdo, ki ga pritrdi na obrežno vegetacijo. Starša začneta valiti takoj, ko samica znese prvo jajce. Zato se mladiči ne izvalijo hkrati, ampak drug za drugim, v presledku nekaj dni. Medtem ko eden od staršev še vali, drugi že hrani prve izvaljene mladiče.

mali ponirek, foto: Igor Brajnjk

Med gnezdkami naravnega rezervata velja omeniti tudi zelenonogo tukalico (*Gallinula chloropus*) in lisko (*Fulica atra*). Obe omenjeni predstavnici tukalic gnezdit v obrežni vegetaciji ob Ari in odprtih vodnih površinah sladkovodnega dela rezervata. Svoja gnezda iz listov in stebel, skrbno znešena nad vodno površino v obliki kupčka, največkrat zgradijo na robu poplavljenih sestojev trstičja.

zelenonoga tukalica, foto: Kajetan Kravos

Naravni rezervat je tudi eno od pomembnejših gnezdišč čapljice (*Ixobrychus minutus*) v Sloveniji, ki je zaradi svoje ogroženosti v preteklosti postala simbol Škocjanskega zatoka. Najmanjša med evropskimi čapljami si za gnezditveno prebivališče, podobno kot rakar in srpična trstnica, izbere preplete vodnih jarkov, obraščene z gostim trstičjem, rogozom in posameznimi nizkoraslimi grmovnicami, ali vodna okna in zajede v strnjenih sestojih trstičja, kjer najde primerno zavetje in kritje. Na odprtem jo zelo redko vidimo, saj večino časa preživi skrita v obrežnem rastlinju, na preži za vodnimi žuželkami, dvoživkami in ribami, ki so njena glavna hrana. Največkrat zgradi gnezdo na poležanih ostankih trsja, nad ali v neposredni bližini vode. Plitvo gnezdo lahko postavi tudi med rogovile manjših grmov.

čapljica, foto: Kajetan Kravos

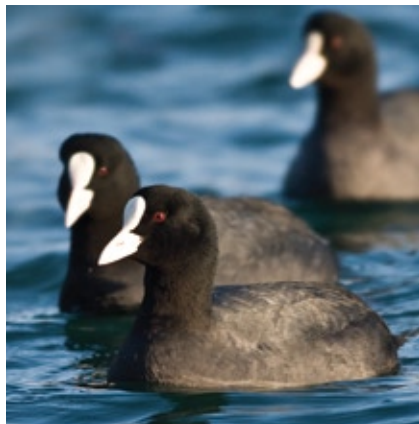
PREZIMOVANJE

Prve večje jate vodnih ptic se začnejo na območju naravnega rezervata Škocjanski zatok pojavljati že sredi novembra. V decembru, ko večina večjih vodnih površin v severni Evropi in celinski Sloveniji začne zmrzovati, se njihova številčnost iz dneva v dan povečuje do začetka februarja, ko število prezimovajočih vodnih ptic doseže svoj višek. Potem začne njihovo število postopno upadati, saj se prve jate zimskih gostov že selijo na svoja severna gnezdišča.

Na vodni površini brakičnega dela rezervata se nam bo pogled najprej ustavil na več stoglavi, strnjeni jati lisk (*Fulica atra*), ki se v zimskih mesecih večinoma zadržujejo na izlivu Are in osrednjem delu lagune, manjše jate pa lahko opazujemo tudi na sladkovodnem delu rezervata. V bolj razpršenih skupinah se na globjih predelih lagune potapljaajo mali (*Tachybaptus ruficollis*), črnovrati (*Podiceps nigricollis*) in čopasti ponirki (*P. cristatus*). Med jatami ponirkov boste zlahka prepoznali tudi posamične osebkke sivk (*Aythya ferina*), čopastih črnih (*A. fuligula*) in zvoncev (*Bucephala clangula*) ter manjše, do deset osebkov velike skupine kormoranov (*Phalacrocorax carbo*).

krehelj, foto: Fabio Perco

liske, foto: Kajetan Kravos

Plitvine in poloje večinoma zasedajo pobrežniki in čaplje. Po številu so na območju rezervata v času prezimovanja na prvem mestu rumenonogi, rečni galebi (*Larus cachinnans*, *L. ridibundus*) ter sivi galebi (*Larus canus*). Med pobrežniki velja omeniti še desetine velikih škurhov (*Numenius arquata*), zelenonogih martincev (*Tringa nebularia*) in malih martincev (*Actitis hypoleucos*), ki družno s številnimi sivimi (*Ardea cinerea*), malimi (*Egretta garzetta*) in velikimi belimi čapljami (*Casmerodius albus*) brodijo po plitvinah ali počivajo na muljastih otokih.

Tudi race, ki se prehranjujejo pretežno z rastlinami, se v zimskem času zadržujejo v plitvejših delih lagune ter na močvirnih travnikih sladkovodnega dela rezervata. Najštevilčnejše jate na prezimovanju tvorijo mlakarice (*Anas platyrhynchos*), krehelci (*A. crecca*), race žličarice (*A. clypeata*) in žvižgavke (*A. penelope*). Močvirni travniki vsako zimo privabijo tudi večje jate sivih (*Anser anser*), beločelih (*A. albifrons*) in njivskih gosi (*A. fabalis*), velikih in glasnih vodnih ptic. Z malo potrpežljivosti boste tukaj srečali tudi sloke (*Scolopax rusticola*) in večje jate kozic (*Gallinago gallinago*), ki v skupinah redno prezimujejo samo na obalnih mokriščih. Reden zimski gost je tudi pritikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*), iz gostih sestojev trstičja pa vas lahko preseneti bobnarica (*Botaurus stellaris*) ali manjše skupine brkatih sinic (*Panurus biarmicus*).

črnorepi kljunači, foto: Kajetan Kravos

SELITEV

V času spomladanske in jesenske selitve naravni rezervat Škocjanski zatok gosti največ različnih vrst ptic. Močvirni travniki, plitvine in poloji so na selitveni poti dobrodošla postojanka za številne vrste pobrežnikov. Spomladi in jeseni po številu prednjačijo močvirski in pikasti martinci (*Tringa glareola* in *T. ochropus*), v nekoliko manjših jatah pa se v plitvinah, na poljih in močvirnih travnikih zadržujejo rdečenogi (*T. totanus*) ter črni martinci (*T. erythropus*) in mali škurhi (*Numenius phaeopus*). V večjih jatah se pojavljajo tudi togotniki (*Philomachus pugnax*) in črnorepi kljunači (*Limosa limosa*) ter več vrst prodnikov, med katerimi po številu osebkov izstopata spremenljivi (*Calidris alpina*) in srpkljuni prodnik (*Calidris ferruginea*).

V času selitve lahko v svojo ornitološko beležnico vpišete vse v Sloveniji živeče vrste čapelj, belo in črno štorokljo (*Ciconia ciconia* in *C. nigra*), z malo sreče pa tudi žličarko (*Platalea leucorodia*). Posebej zanimive so v zadnjih letih redno prisotne kravje čaplje (*Bubulcus ibis*), ki pred gobci pašnih živali pobirajo različne žuželke, posedajo na njihovih hrbtih in z njih obirajo zajedalce.

žličarka, foto: Kajetan Kravos

čaplje in črna štorokljka, foto: Edi Koren

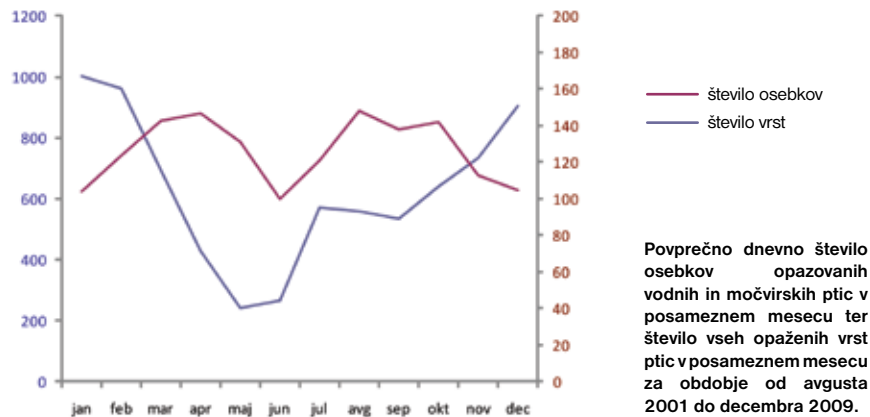
kravja čaplja, foto: Mirko Kastelic

KDAJ SE V ŠKOCJANSKI ZATOK ODPRAVIMO NA ORNITOLOŠKI IZLET?

V času spomladanske in jesenske selitve številčnost populacij nekoliko upade, se pa v tem obdobju zelo poveča vrstna pestrost ptic, predvsem zaradi številnih pobrežnikov in selečih se ptic pevk. V času selitve lahko v enem samem dnevu naštejete tudi do več kot 70 različnih vrst ptic! V avgustu in septembru pa vas bodo presenetile stoglave jate velikih, malih belih in sivih čapelj, ki ob večerih posedajo na tamariskah.

Že v aprilu se od vsepovsod v rezervatu razlega ptičje petje, ki naznanja začetek gnezditvenega obdobja. V času gnezditve lahko izpopolnite svoje znanje prepoznavanja petja ptic. Z nekaj osnovnega znanja boste v grmovju ob krožni učni poti po petju zlahka prepoznali slavca, črnoglavke in svilnice; iz trstičja pa neumorno petje rakarja in srpične trstnice. Na otočkih lagunskega dela rezervata vas bosta razveselili koloniji gnezdečih polojnikov in navadnih čiger.

Seveda pa v zatoku dan ni enak dnevu. Prepričani smo, da boste nad obiskom rezervata navdušeni, ptice pa bodo poskrbele za to, da se boste sem z veseljem vračali.

OPAZUJMO PTICE!

Zakaj?

Z opazovanjem ptic spoznavamo nove vrste, naučimo se naravnih zakonitosti in se seznanimo z marsikaterim problemom, ki se pojavlja v naravi, saj so ptice zelo dober pokazatelj sprememb v okolju. Nenazadnje pa je opazovanje ptic v naravi tudi velik užitek in sprostitiv.

Kdaj?

Večina ptic je najbolj aktivnih zjutraj, pred sončnim vzhodom, in potem še dve do tri ure ter zvečer, ob sončnem zahodu. V tem času se tudi najbolj intenzivno oglašajo. Čez dan, predvsem v največji vročini, pa so manj aktivne.

Nekatere ptice lahko opazujemo le v določenih delih dneva. Take so različne nočne ptice, kot so na primer sloka (*Scolopax rusticola*), podhujka (*Caprimulgus europaeus*) in različne sove, ki jih pri dnevnih obiskih največkrat niti ne opazimo. Te ptice opazujemo in poslušamo predvsem ponoči, največkrat v poznih večernih ali zgodnjih jutranjih urah.

Večina ptic je najbolj občutljiva na motnje v času gnezditve, še posebej pa od aprila do avgusta, saj se v tem času skoraj izključno posvečajo varovanju in vzreji mladičev. Nekatere ptice gnezdljo v kolonijah, pri drugih pa si par izbere gnezditveno območje, ki ga brani pred vsiljivci. Zlasti samci pogosto označujejo meje svojega teritorija s petjem in razkazovanjem, kar nam je v pomoč pri ocenjevanju števila gnezdečih ptic na nekem območju.

Ptice selivke se spomladi in jeseni pojavljajo v večjih ali manjših jatah, ki se lahko med selitvijo večkrat ustavijo, da se spočijejo in nahranijo. Škocjanski zatok je eno izmed takšnih območij, kjer lahko v času selitve opazujemo velike jate pevcev, močvirnih in vodnih ptic. Zlasti v deževnem in oblačnem vremenu lahko srečamo veliko zanimivih vrst ptic, ki jih slabo vreme ustavi na njihovi poti do končnega cilja.

Kje?

Največ ptic lahko opazujemo v bližini voda (morsko obrežje, soline, jezera, večje mlake in reke), za kar je v večini primerov potreben teleskop. V gozdu bolj kot z očmi za pticami oprezamo z ušesi, saj jih je v krošnjah dreves težje videti kot slišati. Na travnikih pa sta glavna pripomočka za opazovanje ptic daljnogled in teleskop.

V Škocjanskem zatoku si ptice in druge živalske vrste ogledujemo s posebnih opazovališč, kjer jih skriti za zastiralnimi stenami ne motimo s svojo prisotnostjo in nam zato lahko pridejo zelo blizu, tako da si jih kdaj pa kdaj lahko dobro ogledamo tudi s prostim očesom. Opazovališča so umeščena tako, da se z njih ponujajo pogledi v vsa življenjska okolja rezervata. Skozi večje line kvadratne oblike lahko obiskovalci živali in življenjska okolja rezervata tudi fotografirajo. Vzpenjanje na nasipe tako ni niti potrebno, niti primerno, saj bi tako splašili ves živelj daleč naokrog in poleg motenj za živali tudi ostalim obiskovalcem onemogočili nemoteno uživanje v opazovanju biserov narave.

Kako?

Najpomembnejši pripomoček za opazovanje ptic je daljnogled s sedem- do desetkratno povečavo. Za opazovanje vodnih ptic, pobrežnikov in ptic, ki letijo na večji oddaljenosti ali višini, je priporočljiv teleskop z večjo povečavo (med 20-krat in 30-krat).

Pomemben pripomoček pri opazovanju ptic je tudi slikovni priročnik za prepoznavanje ptic. Teh priročnikov je danes na trgu precej, tako v tujih kot v slovenskem jeziku.

Pri opazovanju ptic v naravi je priporočljiva tudi nevpadljiva obleka, da živali čim manj motimo in vznemirjamo. S tem namenom pri opazovanju ptic poskrbimo tudi za to, da bomo ustvarjali čim manj hrupa s hojo in govorjenjem.

foto: Eva Vukelič

KAJ SO MOKRIŠČA?

Mokrišča združujejo značilnosti tako vodnih kot kopenskih ekosistemov ter so stalno ali občasno pod vodo. Z naravovarstvenega vidika so zelo pomembna območja, kjer živijo posebej prilagojene rastline in živali. Pomembna so tako z ekološkega in kulturnega kot tudi gospodarskega vidika. Kot življenjska okolja so dom mnogih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem ptic in dvoživk, naravni vodni zbiralniki in viri pitne vode, pomembno vlogo pa imajo tudi pri presnovi in zadrževanju hranilnih snovi, pri zadrževanju visokih voda in zmanjšanju vpliva poplavnega vala ter delujejo kot naravne čistilne naprave.

Mokrišča so zaradi človekovega delovanja zelo ogrožena. Človek jih v največji meri ogroža z gradnjo cest in naselij, z izsuševanjem in pridobivanjem kmetijskih zemljišč, s spremembami ali regulacijami strug rek ter v novejšem času zaradi podnebnih sprememb. V preteklosti je bilo največ mokrišč izgubljenih zaradi izsuševanja v kmetijske namene. Samo v Sloveniji je bilo od 18. stoletja do danes izsušenih več kot 100.000 hektarjev mokrišč! Tudi v današnjem času ogrožanje mokrišč ni nič manjše kot v preteklosti, samo vzroki so drugačni. Za zaščito in varovanje mokrišč je bila leta 1971 v iranskem mestu Ramsar podpisana Konvencija o varovanju mokrišč mednarodnega pomena, predvsem kot prebivališča vodnih ptic, t.i. Ramsarska konvencija.

Ramsarska konvencija o varstvu mokrišč pravi, da so mokrišča »območja močvirij, nizkih barij, šotišč ali vode, naravnega ali umetnega nastanka, stalna ali občasna, s stoječo ali tekočo vodo, ki je lahko sladka, brakična ali slana, vključno z območji morske vode, katere globina pri oseki ne preseže šestih metrov«.

foto: Mirko Kastelic

NASTANEK ŠKOCJANSKEGA ZATOKA

Škocjanski zatok je ostanek nekdanj obsežnega morskega zaliva, ki so ga naravni procesi in človekova dejavnost preoblikovali v zadnjih stoletjih. Človek se je že v mlajši kameni dobi naselil na rečnem otoku Sminu, ki je bil privlačen tudi zaradi prometne lege in sladke vode. Na bližnjem morskem otoku je pozneje nastalo mesto z mnogimi imeni (Aegida, Caprae, Justinopolis, Caput

Histriae), danes Koper/Capodistria, kar kaže na bogato in burno zgodovino. Kot plitvo morje z obilnim dotokom sladke vode, tudi po južnem rokavu Rižane, je bil za lokalno prebivalstvo pomemben kot ribolovno in solinarsko območje. Po vedno intenzivno obdelanih pobočjih tik ob zalivu je najprej potekala rimska cesta (Via Flavia) iz Trsta v Istro. Trgovina s soljo, ki jo je v beneškem času obvladovalo koprsko mesto, je potekala pravzaprav po isti poti, tudi proti notranjosti. Kratek čas je cesti sledila ozkotirna železnica iz Trsta, danes kolesarska steza Parenzana.

Z opustitvijo solin v začetku 20. stoletja so del površin ob zatoku namenili kmetijstvu, v letih od 1932 do 1939 pa jih je tedanja italijanska oblast izsušila. Leta 1957 so ob samem mestu Koper v smeri proti Ankaranu začeli graditi ogromen nasip, na katerem je svoje mesto našlo novo koprsko pristanišče. Otoško mesto je tako vse bolj izgubljalo svojo prvobitnost, Škocjanski zatok pa je postal čedalje bolj zaprt - postal je zatok.

Grafični prikaz nastanka Škocjanskega zatoka, risbe: Manca Plazar

Panorama mesta Koper okoli leta 1930, vir: Pokrajinski muzej Koper

VODENI OBISKI REZERVATA

Vodenje po naravnem rezervatu Škocjanski zatok, za katerega je pooblaščen upravljevec rezervata, je obvezno za vse skupine obiskovalcev, ki štejejo več kot deset oseb. Poleg tega pa po dogovoru organiziramo tudi individualna vodenja za obiskovalce s posebnim interesom in zahtevami. Izobraževalnim ustanovam in skupinam (osnovnim šolam, srednjim šolam ter višjim in visokim šolam) kot tudi ostalim obiskovalcem trenutno ponujamo več različnih standardnih vodenj, ki so prilagojena starosti, željam in zahtevnosti posameznih skupin:

Osnovno vodenje po rezervatu:

Obiskovalcem v približno enournem vodenju predstavimo naravni rezervat Škocjanski zatok, tako da jih popeljemo po krožni učni poti in na opremljenih opazovališčih ob učnih oziroma interpretacijskih tablah razložimo najpomembnejše teme. Obiskovalci na ogledu dobijo osnovne informacije o rezervatu, o življenjskih okoljih ter rastlinskem in živalskem svetu Škocjanskega zatoka.

Strokovno vodenje po rezervatu:

Pred uvodno informativno tablo obiskovalcem predstavimo naravni rezervat Škocjanski zatok s poudarkom na vlogi rezervata kot mokrišča in pomenu zavarovanih območij. Seznanimo jih tudi z vplivom človeka na naravo in posledicami naših dejanj in aktivnosti (tako pozitivnih kot negativnih). Sledi terenski obhod po krožni učni poti, kjer obiskovalci s pomočjo optičnih pripomočkov (daljnogledi in teleskopi) spoznavajo njegov rastlinski in živalski svet kot tudi življenjska okolja. Strokovno vodenje traja približno dve uri.

foto: Igor Brajnik

foto: Andrej Medved

Naravoslovni dan (samo za izobraževalne skupine nad 15 oseb) sestavljata dva sklopa, in sicer:

- predavanje, na katerem učence seznanimo z nastankom Škocjanskega zatoka in zgodovino mesta Koper, vlogo in pomenom mokrišč ter jim predstavimo pestrost rastlinskih in živalskih vrst kot tudi njihovih življenjskih prostorov na območju naravnega rezervata Škocjanski zatok.
- terenski pouk, ko učenci spoznavajo rastlinstvo in živalstvo Škocjanskega zatoka (s poudarkom na pticah in njihovem varstvu), se seznanijo z osnovami raziskovalnega dela, pravičnega beleženja zbranih podatkov in njihove obdelave ter pri tem izpolnjujejo delovne oziroma učne liste. Učni listi so prilagojeni starosti in predznanju učencev.

Osnovna pravila za vodene obiske izobraževalnih skupin:

- v eni skupini je za en razred otrok (okvirno od 25 do 30 učencev; v primeru večjega števila učencev jih razdelimo na dve ali več skupin);
- učenci morajo imeti primerno obutev in oblačila;
- vodenje oz. naravoslovni dnevi potekajo v spremstvu učiteljev in/ali vzgojiteljev, ki so odgovorni za upoštevanje kodeksa vedenja v rezervatu.

Informacije in rezervacije:

Vodeni ogledi so možni po predhodnem dogovoru in rezervaciji termina. Za več informacij in rezervacije pokličite začasno informacijsko pisarno naravnega rezervata Škocjanski zatok na telefonsko številko: **05/626 0370** in **051/680-442** ali nam pišite na elektronsko pošto: **skocjanski@skocjanski-zatok.org**.

foto: Bojana Lipej

foto: Borut Mozetič

DOPPS – UPRAVLJAVEC NARAVNEGA REZERVATA ŠKOCJANSKI ZATOK

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) je ena najstarejših nevladnih naravovarstvenih organizacij v Sloveniji. Ustanovljena je bila leta 1979 in danes šteje več kot 1000 članov, ljubiteljev ptic in narave iz vse Slovenije. Od leta 2001 je DOPPS društvo, ki deluje v javnem interesu na področju ohranjanja narave, od leta 2009 pa tudi v javnem interesu na področju varstva okolja.

Namen delovanja DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov, kar uresničujemo z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, izdajateljsko dejavnostjo, popularizacijo in sodelovanjem z drugimi vladnimi in nevladnimi organizacijami in vladnimi službami.

DOPPS je polnopravni partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International, ki samo v Evropi združuje več kot dva milijona ljudi.

Ornitološki kodeks

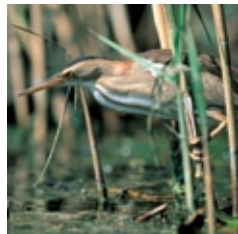
Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- zastopa interese varstva narave in ptic;
- pri svojem delu in tudi sicer po nepotrebnem ne vznemirja ptic in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave;

- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu;
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren – ogroženih vrst naj ne slika na gnezdu;
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da podatki v ornitološki beležnici ne zastarajo ter
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

Postani član!

Z vklanitvijo v DOPPS nam pomagata pri ohranjanju narave v Sloveniji in neposredno prispevata k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave. Kot član boste dobro obveščeni o ohranjanju ptic, aktivno boste lahko sodelovali pri vseh društvenih projektih in akcijah ter obiskovali članska predavanja in ornitološke izlete. Poleg tega boste redno prejeli poljudnoznanstveno revijo Svet ptic in strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus* ter uživali v prijetnih srečanjih in druženjih z drugimi ljubitelji narave in ptic. Pristopno izjavo najdete na spletni strani www.ptice.si, ali pa pokličete v pisarno društva.

NEKAJ PREDLOGOV ZA DODATNO BRANJE

- Garms, H & Borm, L. (1981):** Živalstvo Evrope, Priročnik za določanje živalskih vrst (prevod I. Geister et. al.). Mladinska knjiga, Ljubljana, 549 str.
- Geister, I. (1980):** Slovenske ptice, Priročnik za opazovanje in proučevanje ptic. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Geister, I. (1995):** Ornitološki atlas Slovenije. DZS, Ljubljana.
- Geister, I. (1999):** Izbrana življenjska okolja rastlin in živali v Sloveniji, Modrijan, Ljubljana.
- Kryštufek, B. (1991):** Sesalci Slovenije. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 294 str.
- Sket, B. et al. (2003):** Živalstvo Slovenije. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- Sovinc, A. (1994):** Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- Svensson, L. et al. (2009):** Bird Guide 2nd edition. HarperCollinsPublishers, London.
- Tome, S. (1996):** Pregled razširjenosti plazilcev v Sloveniji. Annales, Ser. Hist. Nat., letn. VI., št. 9: 217-229.
- Ukmar, J. (1951):** Slanoljubne rastline v Koprskem okraju. Proteus 14: 56-58.
- Veenvliet, P. & Veenvliet, J. K. (2003):** Dvoživke Slovenije. Priročnik za določanje. Zavod Symbiosis, Ljubljana, 74 str.
- Vrezec, A., D. Tome, D. Denac (2006):** Selitev in izjemni selitveni pojavi pri pticah. Ujma, št. 20, str. 125-136.
- Wraber, T. & Skoberne, P. (1989):** Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije. Varstvo narave 14-15: 1-311.

Naravni rezervat Škocjanski zatok; risba: STYLE HOUSE, Alfio Scarpa

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
 Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
 502.2(497.4-751.3Škocjanski zatok)(036)
 ZELENO srce Kopra : vodnik po naravnem rezervatu Škocjanski zatok / [avtorji besedil Borut Mozetič ... et al.]. - Ljubljana : Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS, 2010
 ISBN 978-961-6674-15-7
 1. Mozetič, Borut, 1964-
 251519488

Publikacija je nastala s finančno pomočjo Zavarovalnice Triglav d.d.

Izdajatelj:
 Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)
 Tržaška cesta 2, 1000 Ljubljana
 Tel.: +386 (0)1 426 5875, Faks: +386 (0)1 425 1181
 E-pošta: dopps@dopps.si
 Spletna stran: www.ptice.si

Informacije:
 DOPPS –časna informacijska pisarna NR Škocjanski zatok
 Staničev trg/Piazzetta Valentin Stanič 16, 6000 Koper/Capodistria
 Tel.: +386 (0)5 626 0370, (0)51 680 442, Faks: +386 (0)5 626 0369
 E-pošta: skocjanski@skocjanski-zatok.org
 Spletna stran: www.skocjanski-zatok.org

Zbrali in uredili: Borut Mozetič, Bojana Lipej, Nataša Šalaja / Avtorji besedil: Borut Mozetič, Nataša Šalaja, dr. Mitja Kaligarič, Bojana Lipej, mag. Slavko Polak, dr. Lovrenc Lipej, Barbara Vidmar, Matej Župančič, Bojan Marčeta, dr. Oskar Fritz / Strokovni pregled: Borut Rubinič, Tomaž Mihelič / Oblikovanje: Darja Šipec / Tisk: Schwarz d.o.o. / Naklada: 5.000 izvodov

DOPPS, 2010